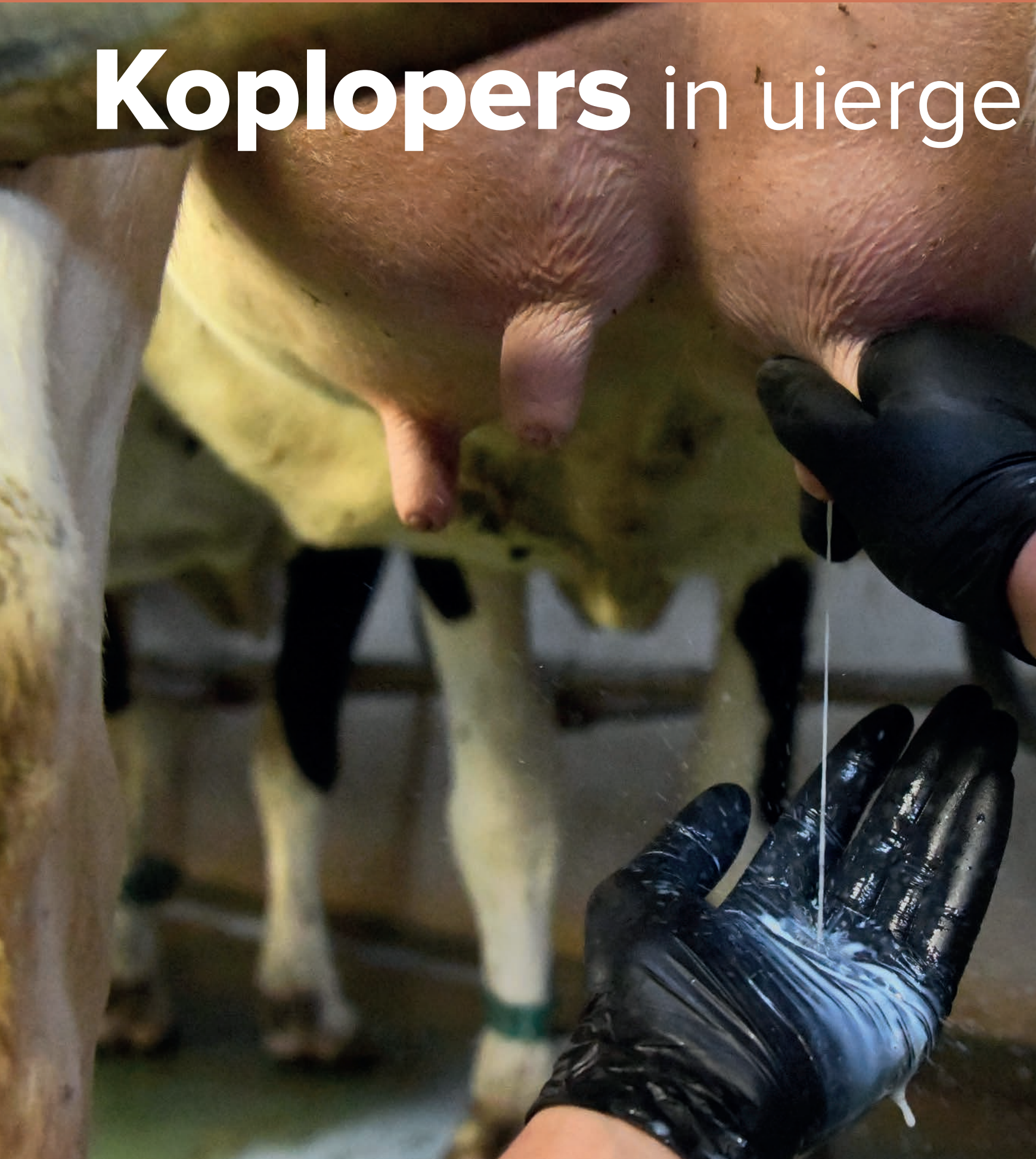

Koplopers in uierge

zondheid

Met zwarte melkershandschoenen zijn onregelmatigheden in de melk beter zichtbaar

Grotere veestapels, automatisch melken, minder antibiotica. Het zijn allemaal ontwikkelingen waardoor het tankmelkcelgetal gemakkelijk zou kunnen stijgen. Niet in Nederland en Vlaanderen, integendeel: het tankmelkcelgetal daalt en daarmee horen de twee landen bij de beste in de wereld. 'En er is nog steeds ruimte voor verbetering', geeft GD-dierenarts en uiergezondheidsdeskundige Christian Scherpenzeel aan.

TEKST ALICE BOOIJ

De uiergezondheid in Nederland en Vlaanderen wordt beter, zo blijkt uit cijfers van Qlip, MCC en IFCN. Het gemiddelde tankmelkcelgetal behoort bij de beste van de wereld. Deze vooruitgang krijgt nog meer glans bij de wetenschap dat het antibioticagebruik in Nederland met zo'n 65 procent is gedaald. 'Een enorme prestatie', vindt Christian Scherpenzeel, dierenarts en uiergezondheidsdeskundige bij GD. 'Het buitenland hangt aan onze lippen. Hoe krijgen we de uiergezondheid zo goed, met ook nog eens zo'n stevige vermindering in het gebruik van antibiotica?'

Laag celgetal én minder antibiotica

Scherpenzeel reist inmiddels de hele wereld over om te vertellen hoe de Nederlandse en Vlaamse veehouders dat doen. 'We zijn wereldkampioen', aldus de dierenarts, die van buitenlandse collega's weet dat het gemiddelde celgetal nergens zo laag is. 'Landen waar de koeien veel geweid worden, zoals Ierland en Nieuw-Zeeland, komen gemiddeld ook aan een celgetal dat vergelijkbaar is met het onze. Maar dan niet in combinatie met het lage gebruik van antibiotica.'

De verschillen tussen landen hebben ook te maken met het klimaat en het houderijsysteem. 'De infectiedruk is lager bij veel weiden, in landen als Israël is het zo gortdroog dat bacteriën geen kans krijgen om te groeien. Ook in die vrijloopstallen is de uiergezondheid heel goed', geeft Scherpenzeel aan. Aan de andere kant is er in Latijns-Amerika bijvoorbeeld sprake van vocht en warmte.

‘Daar is de infectiedruk een stuk hoger en vloeien de antibiotica nog rijkelijk.’

Landelijk programma helpt

Scherpenzeel kan wel een verklaring geven voor het succes. Daarvoor gaat hij een aantal jaren terug in de tijd toen het Uiergezondheidscentrum Nederland (UGCEN) nog actief was. Tussen 2005 en 2010 heeft het UGCEN uiergezondheidsonderzoek uitgevoerd en kennis rondom het verbeteren van de uiergezondheid breed verspreid onder dierenartsen en melkveehouders ‘Zo’n landelijk programma motiveert om met uiergezondheid aan de slag te gaan’, aldus Scherpenzeel, die met de uiergezondheidsaanpak (UGA) van GD andere landen met raad en daad bijstaat om dit initiatief te helpen uitrollen.

Het M-Team in Vlaanderen was hierbij een van de eerste. ‘Je ziet binnen vier tot vijf jaar een substantiële daling van het tankcelgetal.’ De succesfactor is volgens Scherpenzeel voor een groot gedeelte psychologie. ‘Je start met benchmarken, oftewel het vergelijken van de cijfers met de resultaten bij collega’s.

Je weet waar je als ondernemer staat en bent gemotiveerd om te verbeteren ten opzichte van de collega’s.’ Hij noemt de combinatie tussen wetenschappelijk onderzoek en de praktische toepassing op de melkveebedrijven doorslaggevend in het succes. ‘Het geeft vertrouwen dat het kan.’ Neem bijvoorbeeld de ‘schijf van vijf’ van het uiergezondheidsbedrijf, zo noemt Scherpenzeel de aanpak van de uiergezondheid rondom de vijf belangrijkste thema’s: behandelen, melken, weerstand, infectiedruk en controle. ‘Het is alleen nog maar actueler geworden.’

Stimulans van zuivelverwerkers

Koen Lommelen van Melkcontrolecentrum (MCC) Vlaanderen noemt de drempels die zuivelverwerkers opleggen ook een grote stimulans om het celgetal te verlagen. ‘Onze veehouders hebben een hoogstaand management, dat is een belangrijke basis.’ Een basis die zelfs uniek in de wereld is. ‘Nergens zijn veehouders zo druk met duurzaamheid en dierenwelzijn bezig als in het noordwesten van Europa. Het verlagen van het tankmelkcelgetal past hier helemaal in.’

Fokkerij helpt bij verbeteren uiergezondheid

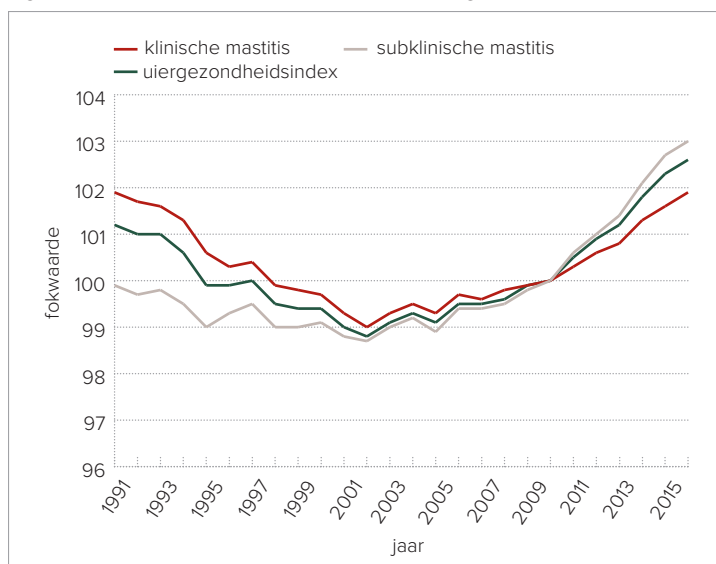
Merk je als veehouder het verschil in uiergezondheid bij het gebruik van een stier met fokwaarde 92 of 108? ‘Ja’, geeft Gerben de Jong, hoofd Animal Evaluation Unit bij Coöperatie CRV, aan. ‘Bij dochters van een stier met 108 fokwaarde ligt de mastitisincidentie 4 procent lager.’ De genetische component bij het voorkomen van mastitis is niet zo groot als bij bijvoorbeeld melkproductie, maar toch bepaalt genetica bij mastitis voor 3 tot 6 procent de verschillen die er tussen koeien zijn. Voor celgetal ligt dat met 15 procent hoger. ‘De afgelopen decennia is in de fokkerij

steeds meer aandacht geschonken aan uiergezondheid en dat heeft een gunstig resultaat’, geeft De Jong aan. ‘Alhoewel fokkerij een langzaam effect heeft – aanpassingen in het management gaan sneller – helpt het wel om mastitisproblemen te voorkomen.’

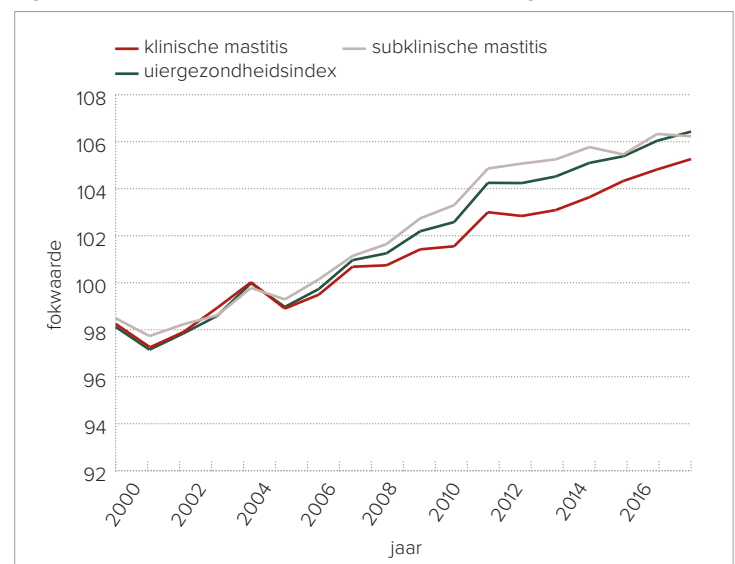
Tot eind jaren negentig van de vorige eeuw was er weinig aandacht voor celgetal of uiergezondheid in de fokkerij. Midden jaren negentig is de fokwaarde voor celgetal ontwikkeld, bijna 25 jaar geleden alweer. Na een daling in fokwaarde voor zowel klinische als subklinische mastitis is de genetische trend

rond 2002 omgebogen (zie figuur 1) en is een stijgende lijn ingezet. Met het opnemen van de uiergezondheid in de NVI en het verder verfijnen van de uiergezondheidsindex (met meer data rondom celgetal en celgetalpatronen) is vanaf 2010 de stijging in fokwaarden bij de stieren (zie figuur 2) nog sterker waar te nemen. ‘Het heeft ook daadwerkelijk geresulteerd in een verbetering van de uiergezondheid van de koeien’, analyseert De Jong. ‘Tot 2006 was er een stijging, daarna daalde de incidentie van subklinische mastitis. Fokkerij heeft daar zeker aan bijgedragen.’

Figuur 1 – Genetische trend holsteinkoeien uiergezondheid

Figuur 2 – Genetische trend holsteinstieren voor uiergezondheid

Buitenhoeve past robot aan voor de allerhoogste kwaliteit

Hoe gaat het met de robot en met de kwaliteit van de melk? Het is dé vraag die collega-kaasmakers aan Aico en Kirsten de Jongh uit Haaften stellen. 'Met robotmelken komt de kwaliteit onder druk te staan, terwijl je juist bij het zelf verzuivelen van de melk de allerbeste kwaliteit melk nodig hebt', verklaart Kirsten de terechte vraag. Het antwoord van de zelfzuivelaars van de Buitenhoeve is duidelijk: 'Het gaat heel goed.'

Twee jaar geleden startte het stel – dat met de ouders van Aico 60 koeien verzorgt en alle melk verzuivelt – met boerderijzuivel, een jaar geleden kwam de melkrobot. 'We hebben verschillende aanpassingen aan de robot gedaan om de kwaliteit te garanderen', aldus Kirsten, die aangeeft dat ze de bekende stoomreiniging bij de robot vanzelfsprekend hebben aangeschaft en daarnaast in overleg met de leverancier extra aanpassingen hebben gedaan. Zoals het reinigen van de uiers: dat gebeurt twee keer voordat het melkstel aangesloten wordt. 'Tussen het reinigen door worden de borstels ook nog gedesinfecteerd.' Ook proberen ze aanpassingen te doen aan het filter. 'Op warme filters groeien bacteriën. Ook al wordt het filter elke acht uur verwisseld, die bacteriën wil je niet in de melk hebben.'

Het resultaat is een kiemgetal rond de 5, een celgetal dat gedaald is naar 100.000 cellen per milliliter, geen lactobacillen meer en ook de zuurtegraad van het vet is onder controle. 'We hebben een langzaamdraaiende melkpomp, die heel voorzichtig de melk wegpompt en de koeien krijgen meer hooi en luzerne in het rantsoen.' Kirsten voegt eraan toe dat naast de aanpassingen aan de robot ook in

Kirsten en Aico de Jongh: 'We werken met rauwe melk, dan moet de kwaliteit onberispelijk zijn'

de stal de puntjes op de i zijn gezet. 'We hebben diepstrooiselboxen en een mestrobot, de hygiëne in de stal is ook verbeterd.' Missie geslaagd, aldus Kirsten. 'We wilden automatisch melken om flexibeler in arbeid te zijn, dat is gelukt. En ook de kwaliteit van de melk

is verbeterd, dat is echt nodig als je rauwe melk verwerkt.' Steeds meer collega-zelfzuivelaars bewerken de melk om kwaliteitsproblemen te voorkomen. 'Maar de rauwe melk geeft ook die bijzondere, onderscheidende smaak. Die willen wij niet kwijt.'

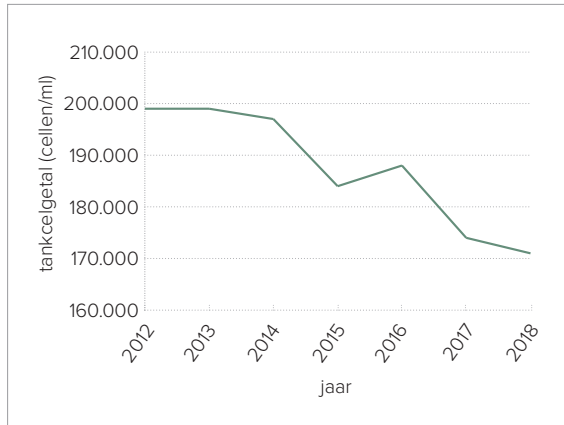
Met de wetgeving rondom het antibioticagebruik was de verwachting dat het tankmelkcelgetal wel zou gaan stijgen, maar dat gebeurde niet. Integendeel. 'De mindset van veehouder en dierenarts was toen al veranderd', signaleert Scherpenzeel. Het vergroten van de weerbaarheid van de koeien, optimaal voeren, controle met melkmonsters, gericht behandelen, het zijn managementmaatregelen die veehouders hebben aangescherpt toen ze het met minder antibiotica moesten doen. 'Het verzamelen, verwerken en combineren van data hoort daar ook nog bij. Daarmee hebben bedrijven meer grip op de uiergezondheid gekregen.'

Daarnaast heeft een cruciale periode in de uiergezondheid meer aandacht gekregen op bedrijven: de droogstand. De wetgeving rondom het antibioticabeleid zorgde voor een flinke daling in gebruik van droogzetters. Meer dan van tevoren werd ingeschat,

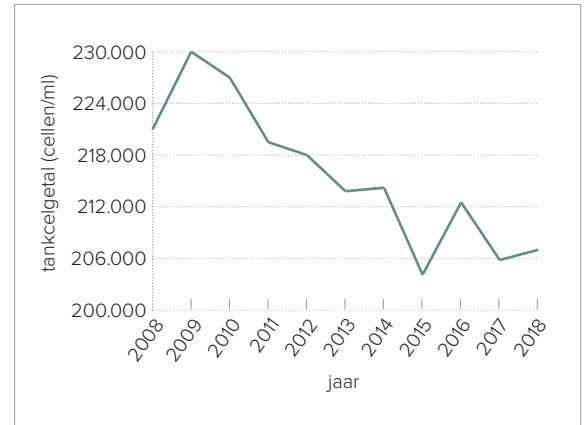
geeft Scherpenzeel aan. 'Met de aangegeven grenzen in celgetal kunnen eigenlijk meer koeien drooggezet worden met antibiotica, maar we zien dat melkveehouders zelf ruimere grenzen hanteren.'

Verbetering klinische mastitis

In theorie zou dat betekenen dat meer koeien met uiergezondheidsproblemen uit de droogstand komen. 'Daar hadden we als sector ook rekening mee gehouden, maar dat is niet gebeurd. Het management rondom en in de droogstand is verbeterd', merkt hij op. 'Meer hygiëne, betere ligplekken en voeding die voor een optimum zorgt tussen productie en weerbaarheid van de koeien.' Het is maatwerk per bedrijf, weet de dierenarts. 'Met het reduceren van antibiotica is daar goed aan gedacht. Veehouders hebben de richtlijnen nog scherper gehanteerd en dat is niet ten koste gegaan van de uiergezondheid.'

Figuur 3 – Tankmelkcelgetal Nederland (bron: Qlip)

Figuur 4 – Tankmelkcelgetal Vlaanderen (bron: MCC-Vla.)

Het celgetal mag dan mooi gedaald zijn, er blijven nog wel verbeterpunten, geeft Scherpenzeel aan. 'Het percentage klinische mastitis is nog te hoog, zo'n 27 procent.' Hij nuanceert het percentage door aan te geven dat de definitie van klinische mastitis nog weleens per veehouder kan verschillen. De uiergezondheidsspecialist hanteert vrij helder drie verschillende typen van klinische mastitis: de milde, de matige en de ernstige. 'Bij de milde vorm praat je over een vlokje. Wij noemen dat al klinische masti-

tis, maar veel veehouders ervaren dat niet als klinische mastitis, al helemaal niet wanneer de koe een volgende melking weer in orde is.' Scherpenzeel schat in dat 60 procent van de gevallen van klinische mastitisgevallen een milde vorm is, 35 procent een matige en 5 procent een ernstige mastitis. 'Veehouders ervaren het percentage van 27 procent dan ook als hoog, voor de meeste veehouders ligt dat gevoelsmatig veel lager.' Daarbij worden de gevallen van klinische mastitis

Aanpak van
hoogcelgetalkoeien levert
een nog betere
uiergezondheid op

Buitenland volgt voorbeeld UGCN

De basis voor het verbeteren van de uiergezondheid is gelegd bij de landelijke aanpak, zoals bij het UGCN, geeft Christian Scherpenzeel van GD aan. Inmiddels wordt die wereldwijd gekopieerd. 'Er moet een nieuwsgierigheid zijn bij veehouder en dierenarts om te willen veranderen en kansen op te zoeken.'

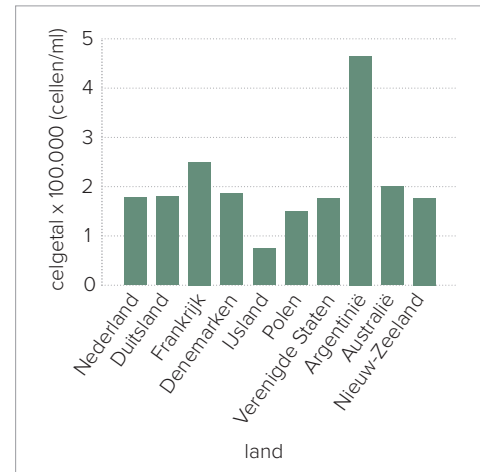
Ierland: droogzetantibiotica

In Ierland heet het project ter verbetering van de uiergezondheid CellCheck. Het doel is dat in 2020 minimaal 75 procent van de melkstream van melkveehouders uit Ierland een celgetal heeft onder de 200.000 cellen per milliliter. Onderzoeks- en adviesbureau Teagasc rekende uit dat een gemiddeld melkveebedrijf één cent per liter melk meer kan verdienen door het celgetal verder te reduce-

ren. Ook het antibioticagebruik in de droogstand wordt ter discussie gesteld. Verkopen laten zien dat er genoeg droogzetantibiotica worden verkocht om 100 procent van alle melkgevend koeien in Ierland te behandelen voor ze de droogstand ingaan.

Australië: awards voor top 100

In Australië heet het project om de uiergezondheid te verbeteren 'Countdown Down Under'. Bijzonder handig is de app die is gemaakt met rekenprogramma's, een veelheid aan informatie, tools en foto's. Ook nieuws rondom uiergezondheid wordt verspreid via de app en het hele team van specialisten is te raadplegen. Australië reikt ook awards uit voor de honderd melkveeouders met het laagste celgetal van het land.

Figuur 5 – Gemiddeld celgetal per land (soms gebaseerd op enkele bedrijven; bron: IFCN)

niet altijd opgemerkt. 'We weten dus eigenlijk niet precies hoeveel procent klinische mastitis er op bedrijven is. Die 27 procent is een inschatting en de trend rondom klinische mastitis lijkt gunstig, alhoewel het wel beter kan.'

Hoog celgetal behandelen

De dierenarts heeft nog wel een paar aanbevelingen om de uiergezondheid te verbeteren. De koeien met een verhoogd celgetal verdienen aandacht. 'Uit onderzoek blijkt dat één op de drie koeien met een verhoogd celgetal vroeg of laat ook klinische mastitis krijgt', geeft Scherpenzeel aan. 'Het advies luidt dan ook om die koeien te behandelen. Naast de kans dat ze werkelijk mastitis krijgen zijn ze ook nog eens een grote infectiebron in de veestapel.' Bacteriologisch onderzoek doen bij hoogcelgetalkoeien hoort daar bij. 'Om de koe gericht te behandelen.'

In de praktijk komt deze werkwijze eigenlijk amper van de grond. 'De melk van zo'n koe moet er ook uitgehouden worden, daar zit dan toch een drempel.'

Verder daling naar 165.000 cellen per ml

Het gemiddelde tankmelkcelgetal op Nederlandse melkveebedrijven van 171.000 cellen per milliliter kan dus nog wel wat verder dalen. Hoeveel? Scherpenzeel: 'Ik zie wel kansen om binnen afzienbare tijd onder de 150.000 cellen per milliliter te komen. Maar redelijkerwijs denk ik dat onder de 165.000 cellen per milliliter eind 2020 al mooi zou zijn.' Te laag kan het celgetal niet worden volgens Scherpenzeel. 'Er wordt weleens gezegd dat coliformen dan voor meer problemen zorgen, maar er zijn veehouders die een celgetal hebben dat lager is dan hun bsk. Het kan wel.'

Gezocht: goede monteurs

De vraag welk melksysteem voor de laagste celgetallen zorgt, kan Peter Huijsmans van Stichting Kwaliteitszorg Onderhoud Melkinstallaties (KOM) niet beantwoorden. 'De veehouder heeft meer invloed op de hoogte van het tankmelkcelgetal dan het melksysteem.' Waar Huijsmans wel op wijst – in het streven naar een lager tankmelkcelgetal – is de optimale afstelling van de melkapparatuur op de veestapel en het bedrijf. 'Dat finetunen zit niet in het jaarlijkse onderhoudscontract van de melkinstallatie, maar is wel belangrijk voor het nog beter laten functioneren.'

hoorlijke krapte op de arbeidsmarkt is voor melkmachinemonteurs. 'Het is lastig nieuwe monteurs te vinden.'

In samenwerking met Fedecom en onderwijs probeert Stichting KOM daar wat aan te doen. 'We proberen meer zichtbaar te zijn bij mbo-leerlingen, organiseren stageplekken en denken mee bij lesmateriaal. We willen jongeren die geïnteresseerd zijn in trekkers en landbouwwerktuigen, ook wijzen op de mogelijkheden in de melkmachinebranche.'

Er is op de arbeidsmarkt schaarste aan melkmachinemonteurs

